

виконання. Право вибору здійснити або відмовитися від угоди належить тільки покупцеві опціона, що є головною відмінністю між ф'ючерсом. З цього випливає, що ризик між покупцем і продавцем поділений рівномірно.

Розвиток похідних цінних паперів стимулює розвиток фінансового інжинірингу, внаслідок чого створюються нові фінансові інструменти шляхом їх комбінацій. Так, існують комбінаційні опціони: стренг, стред, стріп, спред. На сьогодні похідні інструменти повністю змінили функціонування фінансових ринків. Похідні інструменти виступають у ролі інструментів хеджування, які допомагають ефективно передавати ризик від тих, хто хоче його уникнути, до тих, хто бажає його прийняти[4].

Вітчизняний ринок похідних цінних паперів перебуває на стадії становлення. Для України розвиток ринку деривативів надав би можливість розвитку всього фінансового сектору. Так, ринок похідних цінних паперів широко інтегрований з іншими фінансовими ринками, оскільки в основі деривативів – активи, які виступають предметом торгівлі на цих ринках, або індекси, що характеризують ці ринки. Використовуючи ф'ючерси і форварди, інвестор може захеджувати різні типи ризиків, такі як товарний ризик, ризик процентних ставок і валютних ризиків. Застосування деривативів як хеджевих інструментів передбачає, що торгівля ними знижує волатильність доходності інвестиційного портфеля і ризик втрати капіталу. Саме тому кількість операцій з похідними фінансовими інструментами постійно зростає. Виконання операцій із деривативами в Україні є правомірною, але високо ризиковою діяльністю.

Використані джерела:

6. Буренин А.Н. Фьючерсные, форвардные и опционные рынки. М.: Тривола, 1994. 232с.
7. Примостка Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: монографія. К.: КНЕУ, 2001. 263с.
8. Иванченко И.С. Производные финансовые инструменты: оценка стоимости деривативов: учебник для вузов. М.: Издательство Юрайт, 2019. 261 с.
9. John C. Hull. Options, Futures, and Other Derivatives. 9th Edition. 2010. 841 p.
10. Jarrow R.A., Oldfield G.S. Forward contracts and futures contracts. *Journal of Financial Economics*. 1981. Vol. 9, pp. 373-382.

Рибак Ілона
Західноукраїнський національний університет
(д.е.н., професор, професор кафедри фінансових технологій
та банківського бізнесу ЗУНУ Дзюблук О.В.)

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Ризик ліквідності виникає в результаті дій менеджменту банку, пов'язаних з формуванням структури активів і зобов'язань, різних за термінами погашення (виконання). Фактори впливу на ліквідність банку групують на мега (на рівні світової економіки чи іноземних держав), макро (на рівні національної економіки), мезо (на рівні банківської системи) і мікро (на рівні банку) рівнями, що дозволяє банківській установі точніше ідентифікувати домінуючі джерела впливу на його ліквідність і ефективніше проводити управління нею.

Слід відмітити, що головним чинником виникнення ризику ліквідності є незбалансованість між термінами погашення та обсягами активів і пасивів, що призводить до зниження доходності [7]. Система управління ризиком ліквідності повинна враховувати рекомендації і вказівки щодо організації управління та оцінки банківських ризиків, схвалені Національним банком України, міжнародний досвід управління ризиками, а також специфіку банківської установи. Ефективна організація системи оцінки, ідентифікації, управління ризиком ліквідності дозволить мінімізувати витрати банку у разі виникнення проблем з ліквідністю, що є необхідною умовою стабільного функціонування банківської установи [8].

Аналіз процесу управління ризиком ліквідності банківських установ в теорії і на практиці дає змогу стверджувати, що банківські установи України загалом дотримуються необхідної схеми управління ризиком ліквідності, яка включає ідентифікацію ризику, кількісну та якісну оцінку, планування та лімітування ризику, однак внутрішні ліміти ризику ліквідності встановлюються раз на рік, що в сучасних умовах постійних змін у фінансовому середовищі, на нашу думку, небезпечно. Ліміти ризику хоча б перспективної ліквідності повинні переглядатися щонайменше 2 рази на рік.

Враховуючи вимоги часу та міжнародної банківської спільноти, Національний банк України посилює вимоги до банківських установ щодо дотримання ними відповідного рівня ліквідності, хоча з іншого боку це негативно впливає на стан довгострокового кредитування в країні. Завдання банківської системи України на сучасному етапі полягає у залученні «довгих» вільних грошових ресурсів. Для цього необхідно, насамперед, забезпечити стабільність інфляційних процесів у нашій країні (що, зрозуміло, силами лише банківської системи неможливо зробити), а також зацікавити потенційних вкладників у довгостроковому вкладанні коштів шляхом надання додаткових гарантій та певних пільг. Крім того, вирішальне значення у забезпеченні перспективної ліквідності банківських установ України належить Національному банку, який, залучаючи «довгі» гроші на зовнішніх ринках під державні гарантії,

може забезпечувати банківську систему ліквідними коштами на певні складні фінансові періоди [9, с. 37].

Сучасний стан банківської системи та національної економіки зокрема, виявив необхідність перегляду існуючої концепції банківського менеджменту та перенесення центру уваги на комплексне управління всіма компонентами ліквідності банків на постійній основі. Застосування інструментів моніторингу достатності та якості компонентів ліквідності, планування та прогнозування її обсягів, регулювання рівня ліквідності банків шляхом застосування профілактичних заходів, контроль за станом всіх складових ліквідності – все це в комплексі надасть можливість банкам залишатися фінансово стійким навіть в умовах системної фінансової кризи.

Незважаючи на те, яку політику використовує банк для управління ліквідністю – управління активами чи пасивами, – є низка факторів, які необхідно аналізувати ризик-менеджерам у процесі антикризового управління, а саме [10]:

- наявність адекватної та ефективної внутрішньої нормативної бази (положень, процедур та ін.) щодо управління ризиком ліквідності, затвердженої відповідними органами банку;

- обсяг активів балансу та його розподіл за рівнем ліквідності;

- оцінка стабільності залучених коштів, ступінь залежності від дорогих, нестабільних джерел фінансування, наявність методик розрахунку незнижуваного залишку залучених коштів;

- обсяг та структура пасивів (визначення питомої ваги зобов'язань у пасивах банку, строкових зобов'язань та до запитання, коштів фізичних та юридичних осіб, міжбанківських ресурсів та ін.);

- середньозважену вартість залучених коштів для банку в порівнянні з банками-конкурентами;

- ліквідність вітчизняних та світових фінансових ринків;

- методи оцінки ризику ліквідності, що використовуються банком;

- висновки рейтингових служб та банківських аналітиків;

- вплив ризику ліквідності на капітал банку.

Впровадження такої інновації, як побудова системи контролінгу ризиків ліквідності кредитної організації, дозволить не лише підвищити якість управління ризиками, а й забезпечить бажаний рівень рентабельності для банку та підприємства-партнера. Цілком природно, що впровадження запропонованих інновацій вимагає ретельної підготовчої роботи як у сфері вдосконалення планово-облікової та контрольної діяльності, так і у підготовці вищої та середньої ланки менеджменту банку та підприємства для роботи в новому

культурному середовищі, орієнтованому на взаємовигідне співробітництво [11, с. 215].

Управління банківською ліквідністю, а отже, ризиками ліквідності є одним із пріоритетних завдань як комерційних так і центральних банків. Це пов'язане з тим негативним впливом, який здійснює як недостатня, так і надлишкова ліквідність як на рівні окремого банку, так і на рівні всієї банківської системи, тому підтримання оптимального рівня вільної банківської ліквідності є важливою передумовою розвитку, стійкості окремих банків та всієї банківської системи, стабільності національної грошової одиниці та зниження інфляційних процесів у країні. Сучасний міжнародний досвід управління банківською ліквідністю, що має сублімований вираз у Базельських принципових підходах до організації процесу належного управління й нагляду за ризиком банківської ліквідності у стресових ситуаціях, є доцільним і можливим до використання в сучасній українській практиці. Міжнародні рекомендації з управління ризиком банківської ліквідності також дають змогу краще зорієнтувати банки на виявлення елементів управління, націлених на подолання нестачі ліквідності у стресових ситуаціях [12, с. 293].

Використані джерела:

7. Коваленко В.В. Управління ризиком ліквідності банків в умовах фінансової нестабільності. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8057>.

8. Серпенінова Ю.С. Ризик ліквідності в загальній системі банківських ризиків. *Держава та регіони*. 2008. № 6. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/Serpeninova_2.pdf.

9. Швець Н. Управління ризиком ліквідності в банківських установах України. *Світ фінансів*. 2010. № 3. С. 31-38. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/444>.

10. Бобыль В. В. Антикризисноеуправление риском ликвидности в банке: теоретический аспект. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/2045/1/Vobyl.pdf>.

11. Галяева Л.Е. Инновации в системеуправленияликвидностьюкредитныхорганизаций. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 1. С. 209-217. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi_2013_1_209_217.pdf.

12. Косов А.С. Міжнародний досвід регулювання банківської ліквідності та можливості його реалізації в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 5(16). С. 286-294. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/51.pdf.